

T I J D S C H R I F T

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

14e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1906

**Twee derde groot van Reinald II, graaf van Gelre,
met het opschrift „Moneta Gandensis”,**

ROEST vermeldt in zijn „*Essai de classification des monnaies du comté puis duché de Gueldre*” slechts drie munten, die met zekerheid aan REINALD II mogen worden toegeschreven, geslagen in den tijd, toen deze vorst nog den grafelijken titel voerde. Thans ben ik door de welwillendheid van den heer G. J. BRENKMAN te Lienden, in wiens bezit het is, in staat een vierde exemplaar aan dat drietal toe te voegen. Het is een $\frac{2}{3}$ groot, die, jammer genoeg, door langdurig verblijf in den grond — hij is namelijk voor eenige jaren in de Betuwe opgegraven — veel heeft geleden, zoodat het zilveromhulsel, — wij hebben hier opnieuw met eene munt van slecht allooï, een „monnaie fourrée” te doen — er bijna geheel van is verdwenen. Zie hier de beschrijving van dezen zeldzamen groot:

R · · R · ALDO · OM : GH · ELRE' (REINALDUS comes Ghelrensis). Gevoet kruis door het omschrift gaande. In de hoeken twee arenden en twee leeuwen, bij deze laatste telkens drie blokken of biljetten.

Keerzijde : * MONETA : GANDENSIS. Ongekreonde links klimmende leeuw met omgebogen

enkelvoudigen staart binnen een dubbel zesbogig versiersel, door een parelrand omgeven. Geene biljetten in het veld. Middellijn 21 m.M., gewicht 1.65 gr., koper, met sporen van verzilvering.

Het type van dezen $\frac{2}{3}$ groot is ontleend aan een dergelijk muntstuk van ROBERT VAN CRECY, graaf van Vlaanderen, te Gent geslagen. (Zie: GAILLARD, pl. XXII n°. 187). De navolging is zeer slaafsch, want niet alleen het type, maar het geheele omschrift op de keerzijde is woordelijk overgenomen. „Moneta Gandensis” op eene geldersche munt! De voorzijde geeft duidelijk aan, dat wij inderdaad met eene geldersche munt te doen hebben; immers ontbreken daarop de geldersche blokken niet.

Dit type van den $\frac{2}{3}$ groot of petit blanc van LODEWIJK VAN CRECY was toen ter tijde zeer gewild; niet minder dan 13 vorsten of vorstinnen hebben het op hunne respectieve munten nagebootst 1). Graaf REINALD II heeft het later, na 1339, in welk jaar hij door keizer LODEWIJK van Beieren tot hertog werd verheven, nogmaals ge-

1) R SERRURE. *L'imitation des types monétaires flamands au moyen-âge depuis Marguerite de Constantinople jus'qu'à l'avènement de la maison de Bourgogne*. In deze merkwaardige studie vinden wij de volgende personen vermeld, die het type van den $\frac{2}{3}$ groot van LODEWIJK VAN CRECY hebben nagebootst: MARIE DE BRETAGNE, dame d'Elincourt (1317—1339); BÉATRICE DE SAINT POL, dame d'Arleux (1325—1337); WALERAND II DE LIGNY, seigneur de Serain (1304—1353); GUILLAUME II, comte de Hainaut (1337—1345); JEAN II, comte de Namur (1331—1335); GUI II, comte de Namur; GUILLAUME Ier, comte de Namur (1337—1391); JEAN l'Aveugle, comte de Luxembourg (1309—1346); RENAUD II, comte de Gueldre (1326—1339); RENAUD II, duc de Gueldre (1339—1343); RENAUD, seigneur de Coevorden; JEAN, seigneur de Cunre ... 1328 ...; Seigneurie de Selwerd, près Groningue; ADOLPHE, seigneur de Selwerd.

bruikt. Deze $\frac{2}{3}$ groot, REINALD'S hertogelijken titel voerende, is het eerst beschreven en afgebeeld door J. MEIJER, in de *Revue belge de numismatique*, jaargang 1873.

Om zeker te zijn van zijne meening en deze door meerdere bewijzen te kunnen staven, heeft de heer ROEST zich de moeite getroost de wapens en omschriften na te gaan op de bewaard gebleven zegels van dien vorst, waaruit hem het volgende is gebleken: De zegels van graaf REINALD II vertoonen een ongekroonden leeuw met enkelvoudigen staart op een veld met biljetten of blokken en voeren het omschrift: „GH \grave{E} ELRENSIS”, terwijl zijne zegels, uit het hertogelijke tijdperk, een dubbel gestaarten leeuw op een effen veld hebben 1). Ook komt de H niet meer in den naam van het land voor en staat er G \grave{E} ELRENSIS in plaats van Ghelrensis, zooals dat op de zegels van vóór 1339 het geval was. De munt van den heer BRENKMAN sluit zich hierbij aan: De leeuwjes op de voorzijde zijn ongekroond en hebben een enkelvoudigen staart, het omschrift luidt: comes GH \grave{E} ELRE(NSIS) met de aspiratie H. Wel is waar ontbreken de biljetten in het veld op de keerzijde, maar dat doet niets ter zake, daar het de „vlaamsche” leeuw is, die hier door REINALD werd overge-

1) De leeuw op den $\frac{2}{3}$ groot door den heer MEIJER beschreven, dateerende uit het hertogelijke tijdperk, heeft inderdaad een dubbelen staart. Er bestaat nog een groot, door ROEST aan REINALD II toegewezen, door v. D. CHYS op *pl.* III, no. 1 bij de munten van REINALD I gerangschikt, die tot omschrift heeft: REINALD DNOS G. Ook deze munt, geslagen tijdens de gevangenschap van REINALD I, vertoont een leeuw met enkelvoudigen staart.

nomen; voor hem was het genoeg, dat de voorzijde met het geldersche wapenschild prijkte. Dit verklaart tevens het woord „Gandensis” op de keerzijde. Vlaamsche invloed kan hierbij in het spel zijn geweest. REINALD’S moeder, dochter van GUY VAN DAMPIERRE, was een vlaamsche prinses en zeer op de hand van haren zoon. ROEST vermeldt, dat zij verscheidene akten met dezen heeft onderteekend. Mogelijk hebben vlaamsche muntgezellen voor graaf REINALD gewerkt, zooals dat later, toen hij reeds als hertog regeerde, ook door brabantische arbeiders is geschied, hetgeen blijkt uit de ordonnantie van het jaar 1340, die nog in het archief van Harderwijk is te vinden 1). Daarin wordt gesproken van „onse vurscr. wercklyuden ende munteren ende alle die gheene die sijn van den Sermente van Brabant wercklyuden ende munteren, werckende ende niet werckende, sijn ende blijven altoos vry ende quyt over al binnen onse vurscr. landen,” enz. Er kunnen dus evengoed vroeger werklieden van den „Sermente van Vlaanderen” zijn geweest.

Dat graaf REINALD juist de munt met het omschrift „Moneta Gandensis” heeft nagebootst, moet, behalve door de algemeene bekendheid van het type, waardoor zijne eigene in slecht allooi vervaardigde munten meer kans verkregen door het volk te worden aangenomen, misschien worden verklaard door de naamsgelijkheid met het niet ver van Nijmegen gelegene Gent. Het geldersche

1) VAN DER CHIJS, *Gelderland*, blz. 386.

Gent of Ghent, dat reeds ten tijde der Romeinen als legerplaats bestond, is later in eigendom aan de abdij van Lorsch gekomen, wier abten het in 1228 aan GERHARD van Gelre hebben verkocht 1). In 1312 werd Gent door graaf REINALD I tot eene stad verheven, met vergunning van markt- en andere rechten. Gent heeft zich daarop spoedig ontwikkeld, zoodat het zelfs in 1343, nevens de andere geldersche steden, den verbondsbrieff zegelde, die tusschen dezen gesloten werd.

Echter komt de vorm „Gandensis” niet voor op iets betrekking hebbende op dit Gent in Over-Betuwe; steeds wordt de vorm „Gannitensis” gebruikt, zooals wijlen de archivaris bij het Rijksdepôt in Arnhem, BIJLEVELDT, mij wel heeft willen melden. In de „*Nomina Geographica Neerlandica*” komt dit plaatsje voor als Gannitae marca, Gannitta villa, Gente (1046), Genth (1233) enz. Alhoewel de munt van graaf REINALD met het opschrift „Gandensis” stellig *niet* in het geldersche Gent is geslagen, zou toch de gelijkheid van den naam Gent met dien van de vlaamsche hoofdstad, graaf REINALD mede kunnen hebben bewogen, den naam „Gandensis” te gebruiken.

Wat hiervan ook zij, het terugvinden van dit zeldzame muntje, thans in bezit van den heer BRENKMAN, is eene merkwaardige aanwinst voor de numismatiek van het graafschap Gelre. Zie hier een beknopte beschrijving van de thans bekende munten van REINALD II, als graaf, geslagen.

1) VAN DER AA, *Aardrijkskundig woordenboek*, blz. 535

1. VAN DER CHIJS, *Gelderland*, pl. II no. 3 en aldaar verkeerdelijk onder de munten van REINALD I opgenomen.

Voorzijde; REIN-ALD' o C-OM o GH-ELRE'. Gevoet kruis, door het omschrift gaande. In de hoeken tweemaal de letter R', vervolgens een leeuw en een arend.

Keerzijde: * MONETA : NOVIMAGENSIS. Het geldersche ronde wapenschild.

²/₃ groot van Nijmegen. Kon. Penning-Kabinet.
Gewicht: 2 gram.

2. ROEST. *Essai de classification des monnaies du comté puis duché de Gueldre*, n°. 41*.

Voorzijde: REIN-ALD' o C-OM o GH-ELRE'. Gevoet kruis, door het omschrift gaande. In de hoeken twee arenden, een ringetje bij den rechter vleugel en twee leeuwen, waarbij drie biljetten.

Keerzijde: MONETA : NOVIMAGENSIS. Leeuw omgeven door vijf biljetten in een door zes bogen omgeven veld.

²/₃ groot van Nijmegen. Verzameling TEYLER.
Gewicht: 2.115 gr.

3. ²/₃ Groot met het opschrift MONETA : GANDENSIS. Zie de beschrijving hierboven.

Eigendom van den heer
G. J. BRENKMAN, te Lienden.
Gewicht: 1.65 gram.

4. V. D. CHIJS, *Gelderland*, pl. XXX n°. 1.

Voorzijde: REI GHE-LRE. Gevoet kruis door het omschrift gaande.

Keerzijde: * MONETA • NOV • MGG. Het geldersche wapenschild in een parelcirkel.

$\frac{1}{4}$ Groot van Nijmegen.

Deze vier munten hebben allen 'een leeuw met enkelvoudigen staart en de aspiratie H in Ghelrensis. Deze H komt echter ook op munten van REINALD II, als hertog, voor.

M. DE MAN.